

7. Козлов А. В. Зародження і розвиток української драматургії / Анатолій Васильович Козлов, Роман Анатолійович Козлов. – К. : Освіта, 1998. – 134 с.
8. Дабо-Ніколаєв Б. Легке дихання смерті у п'єсі Оксани Танюк «Авва і Смерть» / Борис Дабо-Ніколаєв // Курбасівські читання. – 2008. – № 3. – Ч. 2. – С. 40–67.
9. Бондар Л. Еквілібристика між смертю і життям (за п'єсою Я. Верещака «Душа моя зі шрамом на коліні») / Людмила Бондар // Курбасівські читання. – 2008. – № 3. – Ч. 2. – С. 68–75.
10. Корнієнко І. Чоловіче і жіноче у письмі Ярослава Верещака (за п'єсою «Душа моя зі шрамом на коліні») / Ірина Корнієнко // Курбасівські читання. – 2008. – № 3. – Ч. 2. – С. 76–82.
11. Танюк О. Казки для дорослих : не тільки п'єси / Оксана Танюк. – К., 2009. – 342 с.
12. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
13. Новицька С. Відгомін віків / Світлана Новицька. – Чернівці : Прут, 2005. – 159 с.
14. Вовк В. Театр / Віра Вовк. – К. : РОДОВІД, 2002. – 448 с.
15. Історія української літератури ХІХ ст. : у 2 кн. : підручник / за ред. акад. М. Г. Жулинського. – Кн. 1–2. – К. : Либідь, 2005.
16. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / автор-укладач Ю. Ковалів. – Т. 2. – К. : Академкнига, 2007. – 624 с.
17. Гегель Г. Естетика : в 4 т. / Г. Гегель. – Т. 2 : Лекції по естетике. – М. : Искусство, 1969. – 325 с.
18. Потойбіч паузи : Антологія молодих письменників столиці : поезія, драматургія, проза / упор. С. Зінчук. – К. : Фенікс, 2005. – 511 с.
19. Сучасна українська драматургія : альманах / редкол. В. Фольварочний (голова) та ін. – Вип. 3. – К. : Укр. письменник, 2006. – 272 с.
20. Мороз З. П. На позиціях народності : дослідження : у 2 т. / Захар Петрович Мороз. – Т. 2 : Проблема конфлікту в драматургії. – К. : Дніпро, 1971. – 480 с.
21. Ірванець О. Лускунчик–2004 : п'єси, вірші / Олександр Ірванець. – К. : Факт, 2005. – 208 с.
22. Коронація слова : збірка п'єс лауреатів конкурсу 2006 та 2007 років. – К. : Нора-Друк, 2008. – 440 с.

Стаття надійшла до редакції 26 березня 2012 р.

T. Virchenko

STYLE TYPOLOGY ARTISTIC CONFLICTS UKRAINIAN DRAMA YEARS 1990 – 2010

Style is reflected in every component of a work of fiction, which leads to attention to the artistic conflict plays. The article analyzed the baroque, romantic and realistic elements of artistic style conflicts of modern Ukrainian drama. It was found that the style types of conflicts do not exist in pure form. The differences seen at parties to the conflict, the causes of its origin, scope and related typologies, which are based on criteria - form of expression, sharpness.

УДК 821.161.2.09 Гуцало (045)

Т. М. Грачова

ЕСТЕТИЧНА ПРИРОДА ХУДОЖНЬОГО СВІТОБАЧЕННЯ Є. ГУЦАЛА

У статті критичній рецензії піддається ліричний дискурс Є. Гуцала крізь виміри сучасного літературознавства. Предметом аналізу номінується пейзажна лірика

автора. Виокреслюються домінантні аксіси письменника, стиль його поетичної оповіді. Зокрема, виокреслюються домінантні авторські концепти. Аналітичному осмисленню піддається система авторських засобів поетичного вираження мови.

Ключові слова: аксіси, ліричний дискурс, естетичний концепт, лірична мініатюра.

Система духовних, естетичних орієнтирів ХХІ століття часто стає предметом ретельного осмислення у новітньому літературознавчому дискурсі, бо потребує відповідного підходу і критичної оцінки. Репрезентанти сучасного постмодерного мистецького простору з його епатажністю, іронічністю, провакативністю, відвертою демонстрацією розриву з літературною традицією іноді втрачають почуття міри та естетичного смаку. Тоді реципієнт починає шукати душевного відпочинку, емоційного порятунку, енергетичного імпульсу у мистецьких здобутках класичної літератури, яскравим представником якої є Є. Гуцало.

Естетична природа художнього мислення Є. Гуцала з його «тонкою акварельною манерою письма, дитинною чистотою і ясністю світовідчуття, відкритістю ліричного героя до прекрасного в усіх його проявах...» [4, с. 319] стала об'єктом наукового зацікавлення таких учених, як Ю. Барабаш, О. Глушко, В. Дончик, М. Жулинський, М. Ільницький, М. Наєнко, В. Плющ, Е. Соловей, М. Стрельбицький, П. Федченко, М. Хороб, та ін. Віддаючи належне авторитетним дослідникам, слід зауважити, що безстороння фахова рецепція поетичного світовідчуття одного з видатних митців ХХ ст. під кутом зору сучасного літературознавства є також доречною, що й становить **актуальність** нашого дослідження.

Своїм завданням автор статті визначає аналітичну розвідку щодо домінантних концептів, поетичних алюзій Є. Гуцала та форм їх художнього вираження на матеріалі пейзажної лірики автора.

Для творчого спадку Є. Гуцала характерним був, так званий, «принцип лірико-романтичного осягнення світу», який набув у поетичному дискурсі письменника акцентного звучання. «Безперечна заслуга «шістдесятників», – а серед них і Є. Гуцала – перед красним письменством полягає в тому, що вони перенесли своїх персонажів із площини героїчної в ліричну. У цій органічній для своєї манери стихії Є. Гуцало зберіг і розвинув письменницький хист. Тут він почувався найбільш невимушено, розкуто, живописуючи красу природи й людей, охоче фіксуючи улюблений ним стан осяяння, здивування перед світом, медитативне передчуття радості й любові...» [4, с. 319].

Є. Гуцало унаочнює тезу щодо існування такої сфери емоцій, таких етико-філософських можливостей щось збагнути в собі, в природі, що до снаги лише ліриці. Світ поезії Є. Гуцала – словесно щедрий, нюансований, з чіткою визначеністю системи аксісів. «Вірші письменника – то своєрідне ворожіння над душею, сенс якого – в очищенні від суєтного, минушого, в омолодженні, у поверненні до того стану любові, людяності, космічної доброти, котрий і є найбільшим людським скарбом» [4, с. 322].

Ракурс художнього пізнання світу митцем, безперечно, оригінальний. Особливо органічними, ніжно-ліричними є твори Є. Гуцала про природу, де система естетичних парадигм автора достатньо прозора.

Поезія «Сад» Є. Гуцала – це синтез двох видів мистецтва (живопису і поезії) крізь виміри величі та простоти Природи:

Був сад, як на дитячому малюнку:

відсутність найпростіших перспектив,

і фарб аляпувата неохайність,

і обрїю близька горизонталь.

Дитяче сприйняття світу, шире, наївне і безпосереднє, – є саме тим вектором, що

дозволяє помітити найсуттєвіше. Отже, дитячий малюнок, що виконаний не за канонами живопису як виду мистецтва, а за законами краси, є найбільш вдалою формою вираження естетичних концептів Є. Гуцала. Безумовною є наявність у художньому тексті асоціації з реальним природним пейзажем, його розмитими кольорами, позбавленими різких ліній і чітких форм. Гармонізувати мінорну картину зорових алюзій дозволяє введення у поетичний контекст нюхового слово-образу:

Кора дерев напівзабуто пахла
Фіалками і яблуками стиглими.

Поява «неправомірного» запаху мотивується потенційними інтимними спогадами ліричного суб'єкта, що уможливлені дитячим дискурсом або юнацькими візіями.

Кульмінацією пейзажного малюнка є той сегмент ліричної мініатюри, де дитяче світосприйняття з його казковими уявленнями про світ органічно синтезується з вчинками ліричного наратора, який, втративши під враженням від Природи почуття реальності, повірив у персоніфікацію «пагонів весняних трав», «пролісків тривожно-ніжних», і це ініціювало прояв нераціональних дій з його боку:

Взявся я
Зернистий сніг руками розгортати.
Був ранній березень...

Творча уява Є. Гуцала у поезії «Сад» змодельовала лірико-емоційну картину, інтерпретаційне поле якої максимально наближене до реципієнта – вплив Природи на людину – глобальний (перетворюючий, гармонізуючий).

У поезії «Опали з яблунь визрілі слова...» пейзажні слово-образи вдало використовуються автором у розкритті традиційної теми поезії та її специфіки у доволі новаційному трактуванні. Є. Гуцало принципово позбавляє вірш пафосної декларативності. Замість цього – медитативна лірична оповідь, в основі якої негаласливі нотатки ліричного наратора, що базуються на глибокому знанні предмета ліричного осмислення – поезії як процесу, перш за все, творчого, що існує за канонами гармонії і краси. Тому алюзії автора – асоціативно логічні («епітети пожовкли», «неначе квіти, засинають рими», «серед отав, немов серед октав»). Ускладнена часом метафоризація поетичного тексту є художньо виправданою, оскільки в основі її асоціативна вправність, прозорість і чіткість, що дозволяє легко дешифрувати авторську естетичну концепцію:

Опали з яблунь визрілі слова,
І з груш слова дозрілі теж опали.
І поля недоорана глава
Натхнення, як метелиці, заждалась.
Епітети пожовкли – біля тину
Клубки рудого полум'я лежать...

Темпоритм ліричної мініатюри – природно уповільнений, що повністю відповідає авторській ідейній інтенції.

Тематично перегукується з поезією «Опали з яблунь визрілі слова...» вірш «Експромт грози, її палке натхнення...». В її основі – психологічна паралель (явища природи в уяві автора мають стійкі алюзії з творчим процесом). Зокрема, поетичне натхнення («блискавка раптового рядка,.. що з підсвідомості аж витіка») має у Є. Гуцала відповідник у варіанті «експромту грози,.. що світлом ярим вибухає...»; «формотворча мить» має асоціативний зв'язок з «бликавкою у серці», що «зненацька опереже моє чоло, неначе небеса» тощо. Персоніфікація – явище багатofункціональне і багатовимірне. Домінантна його функція – психологізація світу, що оточує ліричного наратора, надання поетичному образу стереоскопічності, пластичності.

Розкриттю авторського задуму у творах сприяють доречні використання літературознавчої термінології на зразок «грому пафос», «асонанси ластівок крилаті», «чіткі алітерації шпаків». Розгорнута метафорична картина, естетично ускладнена епітетами, художніми повторами, інверсією тощо, є тлом для декларації авторських професійних (філологічних) роздумів: гармонія і пристрасть природи є найвищим каноном, зразком для митця. Ця авторська інтенція підсумовується, як це часто буває у Є. Гуцала, в останній строфі художнього тексту:

Поезія — прозоріння трав і глоду.

Поезія — прозоріння солов'їв.

Це світла інтуїція природи,

З якою б я зрівнятися хотів...

Експресивність мовлення поезії «На березі блакитного і зеленого морів», актуалізація концептів моря і поля має позитивне емоційне забарвлення. Простір у поета не має кордонів, він безмежний і відкритий (зорова алузія злиття двох кольорів, що символізують топоси моря і поля, створена за допомогою розгорнутої метафори):

Моря — зелене та блакитне.

Зелене в об'рях стоїть.

Блакитне над зеленим квітне,

іскриться і палахкотить.

Деталізація наскрізних образів двох морів у Є. Гуцала відбувається у повній відповідності до домінантних ідейно-естетичних візій автора – краса і велич природи є тим духовним орієнтиром, що окрилює людину і дає їй імпульс для моральної еволюції.

Ліричний дискурс пейзажного малюнку Є. Гуцала настроєво збалансований, його органіка – наслідок злиття зорових та слухових образів, що протягом усього вірша конкретизуються додатковими семантичними деталями:

Зелене — жайворонком сяє,

смарагдом ллється і кипить,

і наслухає, наслухає,

як угорі мовчить блакить.

Блакитне — світиться й палає,

Блакитне – котиться, тіка,

Крильми напруженими має —

од вибалка аж до горбка.

Концепт моря «одягнений» автором в експресивні мовно-образні шати. Пластика пейзажного малюнку створена за допомогою синтаксичних засобів увиразнення художнього тексту. Мариністичний сегмент поетичної структури асоціативно нагадує музичну мініатюру за архітектонікою і силою емоційного впливу:

Зелене — солодко, врочисто

завмерло — й на коротку мить

хор жайворонків променистих

пречисте угорі гримить!

Виразальні засоби домінують над зображальними у фіналі поезії, створюючи своєрідну акумуляцію авторських візій:

І сум у радість переходить,

і в ласку переходить гнів...

Течуть, течуть органні води

моїх небес, моїх полів.

Моря — блакитне і зелене...

Когеренція художнього тексту Є.Гуцала досягається використанням одного з улюблених авторських прийомів – кільцевої композиції (повторення в кінці твору елементів його початку – «Моря – блакитне і зелене»), що створює смислове кільце.

Уособлення – той художній прийом, що дозволив автору максимально повно змоделювати картину весняної ночі у поезії «Черничка-ніч запалить свічі...». Незважаючи на емоційну забарвленість домінантного кольорообразу ліричної мініатюри («черничка-ніч», «чорний хліб землі»), загальна настроєва площина твору – мажорна. Звичайно, це не той життєстверджуючий пафос, що є типовим для більшості пейзажних віршів, присвячених приходу весни. Переакцентація автора на медитативну тональність дала можливість філігранно і лаконічно (за формою вираження) змоделювати колоритну напівказкову картину, де ніч володіє світом і, здається, навіть має свій характер, образ зими також психологічно забарвлений:

Черничка-ніч запалить свічі
весняних воскових беріз.
Зимі подивиться у вічі,
що повні сліз, останніх сліз.
Розстеле зоряну хустину,
розкрає чорний хліб землі
і стане слухать, як з долини
клепочуть перші журавлі...

В основі поезії «Ромашко – Офеліє з рідного поля...» – інтертекстуальні алюзії. Всесвітньо відомий класичний образ Шекспіра набуває у вірші Є. Гуцала оригінального ідейно-емоційного трактування. Лексема квітки (ромашки) трансформована крізь призму авторського світорозуміння у складний, полісемічний, багатовимірний образ, що символізує, на думку поета, позитивний енергетичний імпульс, душевний комфорт і нарешті, кохання. Не випадково при цьому письменник наголошує на топонімічній єдності образу з батьківщиною («Ромашко – Офеліє з рідного отчого поля, дівочносте й цного моєї святої землі!»), оскільки саме в цьому витокі і першопричина казкових властивостей чудо-квітки («Сьогодні з тобою зустрівся – і душу загоїв та ще й заспокоїв не приспані часом жалі»). Однак, безперечно Є.Гуцало інтимізує пейзажну замальовку, бо образ «ромашки-Офелії», перш за все, – «звеличений образ любові й палкого жалю». Не випадково художня увага автора прикута до розповсюдженого у народі обряду ворожіння на ромашці: «Ген ще одна пада пелюстка – пелюстка кохання, мов слово зірвалося з сонечка радісних уст».

Предметом художнього зображення у поезії «Зелена плоть садів, осяяних плодами...» є літній Ренесанс. Виникнення таких алюзій не випадкове – саме в цей культурно-історичний період склалось уявлення про гармонію у світі. Природа у Є. Гуцала живе «від душі», «зі смаком», вона предметна («зелена плоть садів», «блакитна плоть небес», «рожева плоть квіток») і одухотворена одночасно («музична плоть пташок», «це сатурналії природи»). Але головне – у час розквіту («це червня торжество»), різнобарв'я (активне використання кольорообразів позитивного емоційного наповнення) вона безмежно красива («і соняхи в віночках бджіл, золотороті, й неначе пущені пращею ластівки»). Космічний масштаб («немов на галактичному краю крутім») органічно синтезовано з топосом села («у кожному селі, десь на причілку хати»), створюючи гармонічну, мажорну пейзажну картину, у межах якої «все прагне квітнути, втішатися, радіти», викликаючи у реципієнта емоційне піднесення.

Поетичним кредо пейзажної лірики Є. Гуцала сприймається поезія «Мене п'янить природа, як вино...». Архітектоніка ліричної мініатюри дозволяє виділити провідні авторські концепти стосовно місця природи у людському існуванні (духовному і

фізичному). Кожна строфа поезії умовно поділена на дві частини, перша з яких є своєрідною аксіомою ліричного наратора:

Мене п'янить природа, як вино,
пробуджує в свідомості прадавнє...

З природою найліпше навзаєм:
слід за любов платити їй любов'ю...

З природою — одвіку й на віки,
не підкорить її і не змінити.

Друга частина кожної строфи – своєрідна аргументація, де автор, спираючись на духовний досвід пращурів, крізь виміри часу підтверджує справедливість і вагомість кожної тези:

...бо квітка ця — сльоза, яку давно
зронила на валу княгиня Ярославна.

...бо зараз я схилюсь над ручаєм,
нап'юсь з долоней предківської крові.

...бо листя шелестить, немов думки,
яких ніколи нам не зрозуміти.

Фінальні акорди поезії позиціонують авторську рецепцію стосовно основ екзистенції, отже філософська емоційна тональність художньо вмотивована.

Таким чином, ліричний пейзажний дискурс Є. Гуцала експліфікує систему авторських аксіом, фокалізує естетичний досвід письменника, наочно демонструє його поетикальні потенції, прозорість та емоційну виразність художнього мовлення.

Загальновідомо, що талант Є. Гуцала не обмежується поетичним доробком. Прозовий дискурс письменника – вагомий як за змістом, так і за формою вираження. Отже, перспективною вважаємо критичну студію, присвячену прозописьму автора крізь призму сучасного постмодерного літературознавчого дискурсу.

Список використаної літератури

1. Гуцало Є. П. Твори: В 5 т. / Євген Гуцало – К.: Дніпро, 1997. – Т. 5. – 576 с.
 2. Жулинський М. Г. Наближення : Літературні діалоги / Жулинський М. Г. – К. : Дніпро, 1986. – 278 с.
 3. Зборовська Н. В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія / Н.В.Зборовська – К.: Академвидав, 2006.–504 с.
 4. Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. Кн. 2: Друга половина ХХ ст. Підручник / За ред. В.Г.Дончика. – К.: Либідь, 1998. – 456 с.
 5. Копистянська Н. Жанр. Жанрова система у просторі літературознавства: Монографія. / Копистянська Н. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.
 6. Мрищук Н. Мала проза Євгена Гуцала: Поетика жанру: Монографія / Мрищук Н. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2001. – 148 с.
 7. Навроцька Н. П. Генезис та естетична природа новелістичного мислення Євгена Гуцала / Навроцька Н.П. // Сучасний погляд на літературу. – К., 2000. – Вип. 2. – С. 165 – 171.
 8. Навроцька Н.П. Жанрові особливості малої прози Є. Гуцала / Навроцька Н. П. // Сучасний погляд на літературу. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 136 –144.
- Стаття надійшла до редакції 26 березня 2012 р.

T. Gracheva

AESTHETIC NATURE OF YE.GUTSAL'S ARTISTIC OUTLOOK

The article highlights lyrical discourse of Ye.Gutsal through modern literary studies approaches. The writer's landscape lyrics as well as dominant axes and style of his poetic narration are revealed. Besides the author's dominant concepts and poetic expressive means are under analysis and perception.